

Ключевые слова: адвокатура, адвокатская деятельность, женская адвокатура, история адвокатуры, право женщин.

Oblovatska N. O. Mutinous way or forming of womanish advocacy.

In the article history of forming of womanish advocacy is probed in Ukraine and foreign countries. A right for women is certain on carrying on advocate activity in foreign countries. It is found out that women with legal education had a right to carry on advocate activity equally with men.

Keywords: advocacy, advocate activity, womanish advocacy, history of advocacy, right for women.

**Пархоменко Н. М.
Інститут держави і права
імені В. М. Корецького**

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СУТНІСТЬ ТА ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ

У статті проаналізовано поняття “суверенітет держави” з погляду визначення його сутності та змісту; його співвідношення з такими поняттями, як: “суверенітет народу” і “суверенітет нації”. Визначено та охарактеризовано ознаки (верховенство, єдність та незалежність), види та форми державного суверенітету.

Ключові слова: суверенітет держави, суверенітет народу, суверенітет нації, державна влада.

Кожний історичний період ставить перед державами такі запитання, від відповіді на які залежить їх доля та їх існування. Необхідність звернення до проблематики державного суверенітету України та механізмів підтримання його цілісності, насамперед, обумовлена розпадом СРСР та утворенням незалежної держави Україна. У 1991 році Верховна Рада Української РСР, виражаючи волю народу України, прагнучи створити демократичне суспільство, виходячи з потреб всебічного забезпечення прав і свобод людини, шануючи національні права всіх народів, дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України, визнаючи необхідність побудови правової держави, маючи на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України, проголошує державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах [1].

Відповідно до частини III Декларації про державний суверенітет України, “Українська РСР є самостійною у вирішенні будь-яких питань свого державного життя, забезпечує верховенство Конституції та законів Республіки на своїй території. Державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову”. У зв’язку з цим перед Україною постало ряд якісно нових проблем, актуальних і сьогодні. Зокрема, це неврегульованість прикордонних питань, подолання проявів національного сепаратизму, реалізації принципів верховенства права і верховенства законів на всій території України, забезпечення відповідності правових актів АР Крим Конституції та законодавству України та ін.

Актуальність дослідження конституційного закріплення принципів суверенітета

обумовлена потребами вивчення даного поняття також з метою реалізації перспектив входження до Європейського простору, поширення світових глобалізаційних процесів, удосконалення системи законодавства України. Складність даної проблеми обумовлюється також тим, що суверенітет має не лише правовий зміст, але й включає ряд соціологічних, політологічних та економічних аспектів.

Не зважаючи на існуючий науковий доробок щодо визначення поняття, змісту та видів категорії “суверенітет” загалом та “державний суверенітет”, зокрема, ця категорія потребує нового наукового опрацювання та конкретизації.

Для вирішення питання природи, змісту та носіїв суверенітету необхідно вирішити питання щодо природи держави, її призначення та функцій. Держава – це політико-правова організація суспільства, яка поширює свою суверенну владу на займану територію, діє в інтересах усього суспільства чи окремої його частини, володіє монополією на законотворчість, правосуддя, легальний примус.

Сутність держави – це сукупність критеріїв, що характеризують державу з погляду соціальної організації, діяльність якої спрямована на встановлення визначеного суспільного порядку, збереження стабільності соціальної системи загалом, протидію тенденціям деструктивного соціально шкідливого характеру. Залежно від того, інтереси яких соціальних груп відстоює держава, розрізняють загальносоціальну (загальнолюдську) і класову сутність державної діяльності. Спрямованість державної діяльності на забезпечення інтересів всіх членів суспільства передбачає загальносоціальну (загальнолюдську) сутність держави. У тому випадку, якщо основним завданням держави є захист інтересів представників одного класу за рахунок обмеження інтересів інших класів, то мова йде про класову природу державної діяльності. До основних ознак, які характеризують державу відносяться такі: територія, населення, апарат політичної публічної влади, суверенітет.

Суверенітет (фр. *souveraineté*) – у перекладі з французької означає “верховна влада”. В теорії права відповідно до носія, виокремлюють декілька різновидів суверенітета: державний, народний та національний суверенітет.

Державний суверенітет – це юридична властивість, що характеризує верховенство, єдність та неподільність державної влади всередині країни та її незалежність на міжнародній арені, правову, політичну, економічну, соціальну самостійність.

Державний суверенітет – це історично перший різновид суверенітета, що виник у зв'язку із посиленням монархічної влади в ряді європейських держав у XV-XVII ст.

Ідею суверенітету держави окреслено у Франції ще за феодалізму. Уперше термін для загальної оцінки владарювання використав Жан Боден, який у праці “Шість книг про республіку” позначив ним абсолютну і неподільну владу, що належала монарху. Він виключав наявність будь-якої іншої влади в державі або поза нею, яка могла б бути вищою від влади монарха. Відповідно, державна влада визнавалася суверенною як у внутрішньому, так і у зовнішньому вимірах. Суверенітет розглядався як якість такої влади, а питання про її носія певний час залишалося поза увагою.

Суверенна державна влада існує і реалізується лише в межах певної, обмеженої сфери, яка визначається як територія держави та щодо визначеної групи населення, що на ній проживає, як зазначалося, в межах цієї території більше не може існувати інша

суверенна публічна влада.

Територія – простір, в межах якого держава здійснює свою суверенну владу, визначаючи власні територіальні параметри, а органи державної влади мають право на державний примус до виконання та дотримання норм права.

Конституція України визначає два види простору: територію держави у межах якої вона здійснює абсолютну юрисдикцію та простір, на якому юрисдикція визначається нормами міжнародного права.

Територія, як ознака та частина державної організації, являє собою простір, де юридично оформлена у суверенну державу спільність людей здійснює свою владу. З точки зору теорії права, територія визначає межі владного впливу різного рівня і характеру. В Україні на одній території функціонують державна влада, місцеве самоврядування, влада АР Крим, з відповідним розмежуванням повноважень.

Україна здійснює верховенство влади на всій своїй території. Територія України в існуючих кордонах є недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди. Україна самостійно визначає адміністративно-територіальний устрій Республіки та порядок утворення національно-адміністративних одиниць.

Ці положення Конституції України є засадничими для її існування. Органи державної влади та місцевого самоврядування повинні діяти згідно з конституційно закріпленими повноваженнями, спрямовуючи свою діяльність на зміцнення територіальної цілісності України.

Таким чином, державний суверенітет та територіальна цілісність мають ключове значення для життєдіяльності будь-якої держави, оскільки є її невід'ємним атрибутом, умовою її існування, матеріальною передумовою організованого у державу суспільства. Суверенна держава визначає свої зовнішні кордони, що має не лише міжнародне, але й важливе внутрішньо-правове значення.

Однією з внутрішніх проблем територіальної цілісності України є забезпечення всім національностям, що проживають на території України, вільного національно-культурного розвитку в межах України. Зокрема, постійно піднімається проблема визнання русинів окремою нацією, забезпечення достатнього життєвого, культурного, духовного розвитку, в тому числі і територіального розміщення, кримських татар та ін.

Отже, національна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, особи та держави у всіх сферах їх життєдіяльності, забезпеченості її цілісності та внутрішньої стабільності, можливість виступати самостійним та повноправним суб'єктом міжнародних відносин.

Суверенітет визначає характер співвідношення між державою та її громадянами та між державами загалом. Суверенітет передбачає здійснення державною владою внутрішньої та зовнішньої функцій держави при наявності двох умов: повного підкорення собі всіх осіб та організацій на даній території (повновладдя); непідкорення іншій вищій владі (незалежність) [2].

Державний суверенітет складається з двох форм: внутрішньої і зовнішньої. Внутрішній суверенітет – це верховенство, єдність та неподільність, тобто повнота державної влади всередині країни; означає, що держава, представлена апаратом публічної влади, має монополію на законотворчу діяльність, діяльність у сфері правосуддя, а також на використання державного примусу.

Зовнішній суверенітет означає незалежність держави на міжнародній арені і передбачає право держави самостійно визначати свою внутрішню і зовнішню політику.

Незалежність від інших держав у здійсненні своїх функцій – зовнішній суверенітет держави. При цьому, внутрішній суверенітет є основою зовнішнього. Суверенною є держава, що володіє одночасно і зовнішнім, і внутрішнім суверенітетом.

Державна влада – це забезпечена державним примусом здатність державного апарата підкоряти поведінку окремих індивідів, соціальних груп і суспільства загалом прийнятим від імені держави загальнообов'язковим правилам поведінки (юридичним нормам). Тобто окремою властивістю юридичного суверенітета є існування єдиної, цілісної, узгодженої чинної у державі системи права. З огляду на те, що суверенітет – це повновладне та самостійне здійснення державою свого призначення та функцій, його юридична сутність полягає саме в тому, що лише держава в особі системи вищих органів державної влади згідно із встановленою в конституції процедурою приймає будь-які рішення, що необхідні для здійснення нею власних функцій. Таким чином, юридично неможливо обмеження влади суверенної держави в сфері правотворчості.

У зв'язку з цим виникає проблема визначення суверенітету у правовій державі, де влада діє на правових засадах, а також з'ясувати його якісні ознаки, що відрізняють його від інших суспільних явищ. Безперечним є той факт, що влада, яка діє на правових підставах – суверенна. З іншого боку, безпосередня дія права передбачає існування суверенітету держави, оскільки лише норми, що спираються на суверенну владу та походять від неї можна вважати правовими. Вища державна влада закріплюється в конституції, яка встановлена цією владою.

Правове регулювання влади відбувається в процесі реалізації влади, де влада виступає як об'єктом регулюючого впливу, так і суб'єктом. Соціально-політична та юридична сутність суверенітету проявляється в тому, що лише державна влада надає суб'єктам право на владу згідно з чинною у державі конституцією, яку ця влада встановила. Юридична сутність – право на державну владу, в тому числі і порядок її набуття та припинення, встановлюється в конституції та конституційних законах. В самій же конституції визначається порядок прийняття, внесення змін і доповнень до конституції як основного закону держави. В такому випадку виникає запитання щодо соціально-політичної сутності самої конституції як підстави виникнення права на державну владу. З огляду на це, слід зазначити, що в демократичному суспільстві конституція, яка відбиває інтереси всіх верств населення, відповідає міжнародним стандартам прав і свобод людини, прийнята парламентом або на референдумі може вважатися легітимною та слугувати основою для визначення правопорядку в державі. Легітимність державної влади – це соціальна характеристика державної влади, що припускає визнання її права на керівну роль у суспільстві з боку більшості членів цього суспільства.

Саме в конституції визначаються основи правопорядку, принципи організації і діяльності державної влади, система органів державної влади та їх повноваження, форма державного устрою, правління та режиму. Конституція як нормативно-правовий акт уповноважує органи державної влади та є юридичним вираженням соціальних норм (моральних, політичних, корпоративних, економічних), що є

загальноприйнятими у суспільстві на тому чи іншому етапі його розвитку. Таким чином, існує тісний зв'язок між поняттями “державний суверенітет” і “державна влада”.

Існує і протилежна точка зору, згідно з якою право є обмежуючим фактором для суверенітету, а там де існує суверенітет – правового регулювання влади немає. Тому не існує зв'язку між суверенітетом і правовим регулюванням державної влади. Така логічна конструкція не відбиває реалій сьогодення, коли суверенітет виступає у правовій формі, а позитивне право є проявом суверенітету держави, де визначені основні принципи організації і діяльності державної влади та врегулювання відносин на міжнародній арені.

Таким чином, невід'ємною ознакою державного суверенітету є державна влада, яка є постійною, самостійною та компетентною.

Юридичне вираження суверенітету характеризує форму держави, а політичне – тип держави. Зміна політичного суверенітету в результаті зміни влади може призводити до зміни юридичного суверенітету. Відповідно юридичний суверенітет обумовлюється політичним.

Суверенітет, як невід'ємна властивість держави, завжди є повним і виключним. На практиці це означає повноту законодавчої, виконавчої та судової влади держави на її території, відсутність будь-якого іноземного впливу, незалежність від іноземних держав у міжнародних відносинах, за виключенням договірних, що не зачіпають основ суверенітету. Поняття суверенітет держави лежить в основі таких загальновизнаних принципів міжнародного права, як суверенна рівність держав, взаємна повага державного суверенітета, невтручання держав у внутрішні справи одна одної. Наявність міжнародно-правових зобов'язань свідчить про її незалежність, самостійність та самодостатність. З поняттям “суверенітет держави” пов'язане поняття суверенних прав. Суверенні права держави – це конкретні права держави, щодо її участі у суспільних відносинах, що походять із сутності суверенітета розповсюджувати свою владу на об'єкти та дії суб'єктів суспільних відносин як в межах власної території так і поза ними (на міжнародно-договірних засадах).

Суверенітет є підставою для прав: на створення органів державної влади, бути суб'єктом міжнародного права та мати міжнародні зобов'язання, створювати норми права, державного примусу тощо, формою вираження порядку реалізації цих прав. При цьому лише суверенна держава характеризується повнотою зазначених прав та незалежністю в їх здійсненні. Сукупність та обсяг суверенних прав держави визначається її функціями, та може коригуватися в наслідок її власного розвитку, змін міжнародного правопорядку, глобальних об'єктивних змін, що здійснюють вплив на світовий правопорядок.

Згідно з Декларацією про державний суверенітет України та Конституцією України, Україна самостійно визначає свій економічний статус і закріплює його в законах. Народ України має виключне право на володіння, користування і розпорядження національним багатством України. Земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, весь економічний і науково-технічний потенціал, що створений на території України, є

власністю її народу, матеріальною основою суверенітету Республіки і використовуються з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб її громадян. Підприємства, установи, організації та об'єкти інших держав і їхніх громадян, міжнародних організацій можуть розміщуватись на території України та використовувати природні ресурси України згідно з законами України.

Україна самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк), цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує свою грошову одиницю. Україна забезпечує захист всіх форм власності.

Власність є економічною основою суверенітета, тому в умовах глобалізації, існування зброї масового знищення, тобто військової переваги окремих країн, економічної нерівності, посилення впливу транснаціональних корпорацій на світові політичні процеси, слаборозвинені держави не в повній мірі володіють суверенітетом. Тому дієвість суверенітета залежить від економічного, політичного, військового становища держави на політичній карті світу. Ці складові суверенітета є взаємопов'язаними та взаємообумовлюючими. Суверенітет – це форма, яка має бути наповнена правовим, економічним, політичним, культурним змістом.

Крім зазначеного, важливим суверенним правом держави є здійснення нею юрисдикції щодо об'єктів своєї власності, які перебувають на території іноземної держави; континентального шельфу з метою розвідки та використання її природних ресурсів; використання власної економічної прибережної зони тощо.

Якісними складовими визначення внутрішнього і зовнішнього суверенітету держави є його співвідношення з позитивним правом з точки зору можливості здійснювати правовий вплив на державну владу та співвідношення національного суверенітету та міжнародного права, права Європейського Союзу.

Суверенна влада держави організується та визначається у своєму володарюванні виключно власним правопорядком, а не чужим правом, тобто правом іншого союзу, і не зовнішнім для держави міжнародним правом. Міжнародне право, хоча і визначає відносини незалежних держав, але не визначає, не встановлює і не обмежує саме собою територіального володарювання і суверенітета держав. Міжнародні відносини – це відносини між рівноправними суб'єктами, відносини координації. Відповідно, юридична сутність суверенітета – володарювання виключно в силу власного права [3].

Обмеження суверенітету може бути реальним у практиці окремих держав, але за їх добровільної згоди. В такому випадку ці держави втрачають ознаку суверенітету. Верховенство держави полягає у правовій підлеглості їй усіх суб'єктів у межах даної території. Виключення можуть існувати щодо дипломатів, послів інших держав, іноземних представництв та ін. у випадку згоди на це держави. Суверенітет держави передбачає відсутність на її території будь-якої іншої публічної влади. У декларації Генеральної Асамблеї об'єднаних націй від 24.10.1970 зазначено: кожна держава має невід'ємне право обирати політичну, економічну, соціальну і культурну систему без втручання з боку інших держав.

Україна як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в

обсязі, необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів Республіки у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній і спортивній сферах.

Україна виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах.

Розвиток сучасних міжнародних відносин, світові глобалізаційні та інтеграційні процеси надають державному суверенітету нових рис. Зокрема, окремі питання внутрішнього життя держави не є її виключною компетенцією (напр., права людини, ядерна безпека, охорона оточуючого середовища), але є предметом впливу всього міжнародного співтовариства. Проблематичним також є визнання правового режиму Антарктики, Місяця, тощо.

Окремим аспектом розгляду проблеми сутності суверенітету та його специфічних ознак (верховенство, єдність та незалежність) на сучасному етапі є можливість його обмеження в унітарних та федеративних державах.

Історичний розвиток ідеї державного суверенітету ґрунтується на визнанні неприпустимості обмеження державної влади поза волею її носія. Однак, по-суті суверенітет ніколи не вважався абсолютним; навіть за часів феодалізму існували певні обмеження монарха релігійного або етичного характеру.

На думку В. М. Шаповала, необмежений суверенітет не може існувати юридично, адже влада функціонує у певних межах, зумовлених внутрішніми і зовнішніми чинниками. “Абсолютність” суверенітету полягає лише в тому, що ніхто не може юридично (легально) перешкодити державі у встановленні внутрішнього правопорядку відповідно до інтересів носія державної влади – народу. Неабсолютність суверенітету виявилася у процесі розвитку міжнародного права, імперативні норми якого сформульовано практикою міжнародної спільноти, іноді поза волевиявленням окремих держав [4].

Необмеженість суверенітета – як його властивість, означає пріоритет політичного змісту та його пов’язаність морально-політичними нормами, над юридичною формою суверенітету.

Необмеженість суверенітета в юридичному аспекті виражається в тому, що, якби не були правові обмеження діяльності окремих органів держави, держава загалом, як сукупність державних органів, в тому числі і парламента, з юридичної точки зору може приймати будь-яке рішення у встановленому нею ж, а не ким-небудь іншим порядку. Необмеженість юридичного суверенітету означає формальну свободу держави встановлювати своє право; лише держава встановлює право та порядок встановлення права. В цьому полягає зміст принципу юридичної необмеженості суверенітета. Проблема може бути лише в тому, чи відповідають дії держави та позитивне право нормам моралі та вимогам історичного прогресу людства [5].

Суверенітет як явище має неділимий характер, що походить із неділимості політичної влади держави, здійснення якої може бути розділене між органами державної влади, а зміст суверенітета, в даному випадку, визначається компетенцією цих органів та самостійністю її реалізації (ця самостійність характеризується або самостійним прийняттям рішення або участю у прийнятті рішень). Юридичний

суверенітет може належати декільком державним органам одночасно. Органи, що частково володіють суверенітетом, здійснюють частину суверенних прав держави, але не мають права контролювати діяльність інших вищих органів державної влади, що здійснюють іншу частину суверенних повноважень.

Обсяг суверенних прав у кожного вищого органа держави може бути різним та змінюватися з часом.

Здійснення суверенітета потребує удосконалення правових засад діяльності зазначених органів та нормального функціонування правових інститутів. Юридичне визначення компетенції органів державної влади є не обмеженням влади, а способом здійснення суверенітету. Відповідно будь-які правові обмеження незалежності держави всередині неможливі. За виключенням необхідності поважати суверенітет інших держав і не шкодити йому.

Особливої складності проблема суверенітета набуває для федеративної держави та унітарної, в складі якої є автономні утворення. На думку Л. Дюги, яке б не було поняття, сформульоване щодо суверенітета, неможливо створити юридично задовольняючу конструкцію федеративної держави.

У федеративних державах існує особливість суверенітету союзних держав, що входять до її складу: вони можуть передавати частину своїх суверенних прав на користь федерації, зберігаючи за собою право вільного виходу із федерації. При цьому умови союзного договору не повинні зачіпати прав на здійснення державою своїх функцій незалежно та повновладно.

В даному аспекті слід зазначити, що в юридичній та політичній науці, практиці державотворення існують концепції “несуверенної” та “напівсуверенної” держави, а також “потенційний”, “залишковий”, “субсидіарний”, “неповний” та “обмежений” суверенітет.

Теорія “ділимості” суверенітета, що бере початок із праць американських федералістів, передбачала існування деякої частки суверенітета як у федерації, так і у її членів; при цьому реалізація суверенних повноважень має відбуватися ними самостійно і незалежно один від одного. Теорія “єдиного” суверенітета заперечує можливість розподілу суверенітета, і висуває в якості необхідних ознак верховенство, єдність і незалежність.

У федеративній державі своєрідність суверенітету держави полягає в організації суверенної влади. Суверенітет у такій державі не належить ні федерації, ні окремим її суб'єктам, а лише спільно владі федерації та владі її суб'єктів. Суб'єкти федерації не здійснюють зовнішньополітичних функцій, а у реалізації внутрішньої політики вони обмежуються нормами конституції федерації; крім того існує складна процедура виходу зі складу федерації.

Таким чином, єдність суверенітету залишається недоторканою, а поділяються лише його функції. В такому трактуванні суверенітету полягає принципова відмінність суб'єктів федерації від адміністративно-територіальних утворень, що полягає не в особливих правах суб'єктів, а в їх можливості брати участь у реалізації єдиного суверенітету.

З розвитком соціально-політичних відносин та їх ускладненням суверенітет держави стали розглядати як похідне явище від суверенітету народу, що виник у

Новий час як результат протиріччя між громадянським суспільством та абсолютною владою держави. Виникла необхідність визнання права всього населення держави бути єдиним джерелом політичної влади.

Якщо ідея суверенітету держави слугує характеристиці державної влади загалом, то про народний суверенітет ідеться у зв'язку з визначенням її носія. Таким чином суверенітет державний і народний пов'язаний з таким явищем як державне володарювання. Вони об'єктивно взаємодоповнюються, але різняться між собою [6]. Ідею народного суверенітету сформульовано пізніше ніж державного – у XVII-XVIII століттях, її основні засади були сформульовані Жан Жаком Руссо.

У Європі це був період буржуазних революцій, завершення процесу утворення національних держав, розвиток ідей парламентаризму, законності, незалежності від свавілля влади та ін. На думку провідників ідеї народного суверенітету Дж. Локка, Жан Жак Руссо, верховна влада завжди належить народові. Ж. Руссо наголошував: суверенітет – це здійснення загальної волі; передаватися може лише влада, але ніяк не воля; суверенітет є невіджучуваним і неподільним; загальна воля є волею народу як цілого і лише у цій якості вона є актом суверенітету і створює закон; суверен – завжди колективна істота [7].

Під суверенітетом народу розуміють можливість прямої участі народу у здійсненні верховної влади безпосередньо (вибори та референдум) та шляхом контролю діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з боку структур громадянського суспільства, прийнятті законодавства, формуванні вищих органів державної влади та можливість зміни антинародної влади. Народ має право обирати до парламенту своїх представників та голосувати на референдумі з найважливіших суспільно-політичних та державних питань, право контролювати та відкликати членів парламенту, тобто існують інститути представницької та безпосередньої демократії. При цьому поняття народного суверенітету також не можна вважати абсолютним, оскільки права народу, в тому числі і вищезгадані, зафіксовані у конституції, яку приймає парламент, обраний представниками народу, але не народ у буквальному розумінні слова.

Зокрема, у Декларації про державний суверенітет, зазначено про те, що народ України є єдиним джерелом державної влади в Республіці. Повновладдя народу України реалізується на основі Конституції Республіки як безпосередньо, так і через народних депутатів, обраних до Верховної і місцевих Рад України.

Від імені всього народу може виступати виключно Верховна Рада України. Жодна політична партія, громадська організація, інше угруповання чи окрема особа не можуть виступати від імені всього народу України.

Політичний суверенітет – це реальна влада держави, що проявляється в юридичних та неюридичних формах. Важливу роль у реалізації державного суверенітета відіграють політичні партії, що отримали більшість на президентських і парламентських виборах. В силу останнього факту представники партії очолюють державну владу, здійснюють вплив на діяльність органів державної влади, спрямованої на реалізацію функцій держави. Таким чином, зазначені партії, з одного боку, представляють ту частину населення, що володіє політичним суверенітетом, з іншого боку, представники цих партій працюють в органах державної влади, що

реалізують юридичний суверенітет.

Між суверенітетом народу і суверенітетом держави існує тісний зв'язок, оскільки народ не може реалізувати свій політичний суверенітет без держави. З іншого боку, держава не може бути соціальною, демократичною та правовою без визнання суверенітету народу. Таким чином, державна влада має здійснюватись відповідно до волі всього народу, але з урахуванням інтересів меншості.

Відповідно вища влада в державі є юридичним виразом і формою прояву її інтересів, що визначає повноваження органів державної влади, їх структуру. Відповідно форма, або державно-правове вираження, суверенітету залежить від його змісту, при цьому саме форма є юридичною. Зміст суверенітету держави має соціально-політичну сутність.

Носієм суверенітету в демократичній державі, з точки зору соціально-політичного змісту, є народ, або правляча еліта. Носієм суверенітету з позиції юридичної форми є уповноважені органи державної влади. Тому юридичний суверенітет – це вища влада органів держави, передбачена в конституції та реалізуєма у правових формах, які певним чином обмежують порядок їх дії.

Україна визнає ці види суверенітету: народного (ст. 5 Конституції України) і державного (ст. 1 Конституції України).

Згідно зі Статтею 5 Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Ніхто не може узурпувати державну владу. У статті 17 Конституції України зазначається, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

З другого боку, у Ст. 3 Декларації прав людини і громадянина зазначено: Джерелом суверенної влади є нація. Ніякі установи, жоден індивід не можуть володіти владою, яка не походить явно від влади [8]. Сьогодні у Конституціях Бельгії, Іспанії, Люксембургу, Польщі та ін. носієм державної влади визначено саме націю. З розвитком суспільних відносин суверенітет нації стали розглядати як право нації на самовизначення. У Конституції України суб'єктом здійснення права на самовизначення названі українська нація та Український народ – громадяни України всіх національностей.

У частині I Декларації про держаний суверенітет, а саме: “Самовизначення української нації”, зазначено, що Українська РСР як суверенна національна держава розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українською нацією свого невід'ємного права на самовизначення. Українська РСР здійснює захист і охорону національної державності українського народу. Крім того, в цьому ж акті зазначається, що громадяни Республіки всіх національностей становлять народ України.

Нація (лат. *natio*- плем'я, народ) – спільність людей незалежно від їхнього етнічного походження, об'єднаних політичними інтересами, усвідомленням своєї спільності на певній території з певною державною організацією (суверенітетом), єдиним громадянством, юридичними правами та обов'язками, культурою і традиціями [9].

Україна є самостійною у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації, гарантує всім національностям, що проживають на території Республіки, право їх вільного національно-культурного розвитку [10].

Національний суверенітет, як різновид суверенітету загалом, в сучасному світі ототожнюється з державним та народним суверенітетами. На думку В. М. Шаповала, національний суверенітет – це суверенітет народу як політичної нації [11]. Право визначати, встановлювати й змінювати конституційний лад у країні є абсолютним, невід’ємним правом народу. Воно не може бути узурповане ані державою загалом, ані її органами чи посадовими особами – це сутність принципу народного суверенітету або суверенітету нації [12].

При зазначеному ототожненні, поняття “нація” охоплює всіх громадян держави незалежно від їх етнічної належності, але які виступають, як одна нація, що утворила державу. Такий підхід заснований на інтернаціоналізації стосунків у суспільстві між представниками різних народів та є показником рівня демократичності держави, розвиненості громадянського суспільства.

Етнічне розуміння терміна, навпаки, розглядає національний суверенітет як здатність до самовизначення, в тому числі можливість обрання форми політичної організації державного устрою. Такий підхід притаманний для країн, що розвиваються.

Таким чином, суверенітет характеризується певними ознаками: єдність влади, що виражається в існуванні системи вищих органів державної влади, що мають певні повноваження, необхідні для здійснення функцій держави; можливість державного примусу; необмеженість державної влади; незалежність державної влади, тобто вільне від втручання ззовні здійснення державою своїх функцій, реалізація власних інтересів на міжнародній арені з урахуванням та на підставі норм міжнародного права та Європейського Союзу. Відсутність хоча б однієї з ознак суверенітету свідчить про несuverенність відповідної держави.

Використані джерела:

1. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР від 31.07.1990 – 1990 р., № 31, стаття 429.
2. Левин И. Д. Суверенитет. – СПб. : Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2003. – С. 112.
3. Палієнко М. І. Суверенитет. Историческое развитие идеи суверенитета и ее правовое значение // Антологія української юридичної думки : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том. 1. Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права. – К. : Видавничий Дім “Юридична книга”, 2002. – С. 366.
4. Шаповал В. М. Суверенітет державний // Юридична енциклопедія. – Т. 5. – С. 685.
5. Левин И. Д. Суверенитет. – СПб. : Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2003. – С. 102-103.
6. Шаповал В. М. Суверенітет державний // Юридична енциклопедія. – Т. 5. – С. 684-685.
7. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре, или принципы политического права. – М., 1998. – С. 217.
8. Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М., 1998. – С. 32.
9. Кресіна Нація І. О. // Юридична енциклопедія. – Т. 4. – С. 105.
10. Відомості Верховної Ради УРСР від 31.07.1990 – 1990 р., № 31, стаття 429.
11. Шаповал В. М. Суверенітет національний // Юридична енциклопедія. – Т. 5. – С. 685.

12. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України : методологічні аспекти : монографія. – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2002. – С. 189.

Пархоменко Н. М. Суверенитет государства: социально-политическая сущность и юридическое содержание.

В статье проанализировано понятие “суверенитет государства” с точки зрения определения его сущности и содержания; его соотношение с такими понятиями как: “суверенитет народа” и “суверенитет нации”. Определены и охарактеризованы признаки (верховенство, единство и независимость), виды и формы государственного суверенитета.

Ключевые слова: суверенитет государства, суверенитет народа, суверенитет нации, государственная власть.

Parkhomenko N. M. Suverenitet the states: socio-political essence and legal maintenance.

In the article a concept is analysed “sovereignty of the state” from currents of sight of determination of his essence and maintenance; his correlation with such concepts as: “sovereignty of people” and “sovereignty of nation”. Certainly and signs (supremacy, unity and independence), kinds and forms of state sovereignty, are described.

Keywords: sovereignty of the state, sovereignty of people, sovereignty of nation, state power.

Федорчук О. В.

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

КОМІСІЯ ПО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕГУЛЮВАННЮ РУХУ М. КИЄВА: ДО ІСТОРІЇ ПОДОЛАННЯ АВАРІЙНОСТІ НА АВТОШЛЯХАХ СТОЛИЦІ

У статті охарактеризовано ситуацію, що склалася на автошляхах столиці УРСР у післявоєнний період, вивчено досвід діяльності Комісії по організації та регулюванню руху м. Києва – тимчасової інституції у системі Державної автомобільної інспекції, головним завданням якої було розробити та впровадити невідкладні заходи для подолання аварійності та покращення дорожнього руху у Києві.

Ключові слова: Комісія по організації та регулюванню руху м. Києва, ДАІ, безпека дорожнього руху, ДТП, аварійність.

Сучасна ситуація на автошляхах України, де кожні 12 хвилин трапляється ДТП, а що дві години гине людина і ще більше отримують травми різного ступеню тяжкості, вимагає розробки невідкладних заходів зі сторони владних органів, міліції, громадських організацій. У середньому за рік в Україні у ДТП гине до 6 тис осіб. Розробка заходів по подоланню аварійності на дорогах та покращенні безпеки руху, підвищенні культури водіїв і пішоходів вимагає залучення також історичного досвіду як у частині правової регламентації діяльності органів дорожньої автомобільної інспекції, так і у практиці застосування спеціальних дій по покращенню ситуації на дорогах.

Особливо складним, перевантаженим, а отже і небезпечним є дорожній рух у великих містах-мегаполісах. Першість у цьому плані посідає Київ.

Саме тому піднятий нами аспект складної і водночас актуальної проблеми, який до цього часу не отримав повноцінного висвітлення, окрім наукової значимості, має